

Плаксіна О.І.

к. філос. н.,

доцент кафедри філософії і політології Придніпровської державної академії будівництва та архітектури (м. Дніпропетровськ)

ПОЄДНАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО І ГНОСЕОЛОГІЧНОГО ВИМІРІВ ОСВІТИ – ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Початок III тисячоріччя висвітлив у нашому бутті дисонанс між зростаючим інтересом людей до свого внутрішнього світу і деякими тенденціями духовного розвитку (зокрема, нескінченне реформування вітчизняної вищої і середньої школи та нарікання до них), що є наскрізною проблемою для низки галузей філософії. Стосується вона і філософії освіти, бо «з точки зору філософії, освіта (і виховання) є трансформацією «духу епохи» в структуру свідомості, світогляд, духовний світ, культуру і загальне єство особистості» [1, С.19]. Нині технократизм, сциєнтизм, ідеологізованість, комерціалізація життя, успадковані від індустріального суспільства, проникли і в сферу освіти, вони заглиблюють людську роз'єднаність і руйнують сталий розвиток суспільства. Під останнім розуміємо особливий тип розвитку складної, багатокomпонентної системи (людське суспільство – навколишнє природне середовище на нашій планеті), який «припускає не тільки підтримку системи в стані динамічної рівноваги, але також її цілеспрямовану зміну на основі вживання досягнень науки і техніки в напрямі, що забезпечує більш сталий її стан і, одночасно, більш успішне її функціонування на користь нинішнього і майбутніх поколінь людей» [2, С.25]. Свій внесок в розв'язання зазначених вище проблем робить, разом з іншими галузями суспільства, і сфера освіти.

В ході глобалізації та становлення інформаційного суспільства трансформуються освітні параметри і парадигма, а освіта й наука стають не ординарним, поруч з іншими чинниками, а провідним, детермінуючим чинником суспільного (матеріального і духовного) виробництва. Їхня вирішальна роль обумовлена певними складовими сучасного життя, вплив яких одна на одну і на освіту є взаємним. **По-перше**, це **людський капітал** як джерело та індикатор розвитку соціуму (на противагу ВВП в індустріальному суспільстві), по суті, це – актив, що приносить доход його власнику, і його потенціал. Благополуччя жодного суспільства неможливе без інвестицій в нього. В людському капіталі є загальні та спеціальні навички; перші прищеплюються в сфері освіти, а другі набуваються в безпосередній

Поєднання екзистенційного і гносеологічного вимірів освіти – формування передумов сталого розвитку суспільства

діяльності, але залежать від рівня освіти. Другий чинник – це **інформація** і вміння нею користуватись, творчо і результативно засвоїти її, вміння творчо і вільно мислити, гнучко переорієнтуватись в незвичайних обставинах, долати межі стереотипів, що нині якраз і визначає лідерів світу.

Дані реалії змінюють зміст і форму освіти: із стандартизованої, масової – на індивідуалізовану, нестандартизовану, з широкою диверсифікацією учбових методик. Її специфіку задає взаємовідкритість, діалогічність учасників, сфокусованість на співбутті. Це, за Х. Ортега-і-Гасетом, постійно повторювана зустріч з безпокійним обурюючим мікросесвітом Іншого, де спів-міщаються унікальні життя і світи людей [3, С. 289]. Вона є можливою і діється завдяки посереднику-провіднику символу, який передує дійсному народженню людини і мисленню її як «пробудженню-праспомину» [4, С. 71]. В інформаційному суспільстві ж символічна діяльність людини розширюється і багатократно посилюється. Письмова комунікація (книжкова культура) як основа освіти доповнюється (та витісняється?) візуальним рядом й чисельною формою інформації, зростає роль комунікативних технологій: спосіб отримання інформації стає чинником соціальної диференціації (аж до формування соціальних систем).

Але людський капітал формується під впливом культури (або її відсутності), як індивідуальної, так і національної, тож, в умовах безперервної освіти цього етапу і міжнародних її стандартів, заради сталості розвитку суспільства необхідна збалансованість «знанневості» (інформативності і комунікативності) удосконалюючогося індивіда – етикою гуманістичних цінностей (її синонім – етика відповідальності). Вона – дієвий засіб запобігання і зняття обмеженості індивідів, адже з точки зору К.-О. Апеля, яку ми поділяємо, нині «... вперше в історії людського роду люди опинились перед завданням прийняття солідарної відповідальності за наслідки їх дій у планетарному масштабі..., цієї вимозі має відповідати інтерсуб'єктивна значимість норм чи основопокладаючих принципів етики відповідальності» [5, С. 360]. Освіта, пронизана і сфокусована такою етикою, матиме екзистенційну вагомість* та особистісну зорієнтованість [7] і виступить однією з детермінант не одновимірного і переривчастого, а саме сталого розвитку суспільства.

Загальнолюдські цінності не допускають нав'язування історично чужих і ворожих власній культурі духовних цінностей. До загальнолюдських гуманістичних цінностей, на нашу думку, належать

* За М. Шелером: «Освіта є категорія буття, а не знання й переживання. ... Освіта – образ сукупного людського буття» [6, С. 38]

здоров'я, дбайливе ставлення до природи, співчуття і любов до інших людей, толерантність, справедливість, гідність і володіння собою, свобода і совість, такі ключові якості феномену соціального як створювальність і осмисленість [8; 9], відповідальність, розвиток і затребуваність людського капіталу** і т. п. Чи включати в даний перелік релігійність і релігійну віру? Вважаємо, що ні, адже це приватна особиста справа кожної людини, її індивідуальний світоглядний вибір. Релігійність же на тлі розмаїття релігій є локально – спільотною, не універсальною, не всезагальною реальністю, і далеко не всі релігії ґрунтуються на загальнолюдських цінностях (напр., сатанізм, більшість харизматичних культів). Вважаємо властивими гуманістичним цінностям такі характерні риси: фундаментальність, універсальність, вимога аподиктичності, абсолютності, автономності, в певній мірі понадісторичності.

Таким чином, в дослідженні показано, що, баланс «знанневості» та етики гуманістичних цінностей сприяє поєднанню екзистенційного і ґносеологічного вимірів освіти, посилить системоутворюючу її функцію стосовно інших сфер в сучасному соціумі, є гарантом гідних і досконаліших відповідей людства на глобальні виклики сучасності, що і буде запорукою саме сталості (а не хиткості та однобічності) розвитку суспільства. А філософія освіти дійсно визначиться як прагнення до мудрості у сфері виховання і освіти [10] та сформулює модель необхідної системи освіти, яка, в свою чергу, виступить однією з дієвих передумов сталого розвитку суспільства.

Література

1. Андрущенко В.П. Філософія як теорія і методологія розвитку освіти // Філософія освіти XXI століття. Проблеми. Перспективи. Зб. наук. праць. Вип. 3. – Київ. – 2000. – С. 17-23.
2. Руткевич М.Н. Философское значение концепции устойчивого развития // Вопросы философии. – 2002. – № 11.- С. 24-35.
3. Ортега-и-Гассет Х. Человек и люди // Ортега-и-Гассет Х. «Дегуманизация искусства» и др. работы. Эссе о литературе и искусстве. Сборник. Пер. с исп. – М., 1991. – С. 229 – 476.
4. Мамардашвили М. К. Мысль под запретом (Беседы с А. Эпельбуэн) // Вопросы философии. – 1992. – № 4. – С. 70-78.

** Адже могутній ресурс може використовуватися неефективно – високоосвічені фахівці працюють не за профілем і за низьку зарплату, на межі жебрацького існування, замість того, щоб забезпечити інноваційний прорив. Затребуваність кадрів є також показником ефективності освіти.

Поєднання екзистенційного і гносеологічного вимірів освіти – формування передумов сталого розвитку суспільства

5. Апель К.-О. Априорі спільноти комунікації та основи етики. До проблеми раціонального обґрунтування етики за доби науки // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996. – С. 360-376.
6. Шелер М. Формы знания и образование. – Избр. произв. – М., 1994. – С. 38-94.
7. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: социально-философское исследование. – Запорожье, 2004. – 246 с.
8. Плаксина О.И. Созидательность как качество феномена «социальное» (современное понимание и перспективы) // Філософія і соціологія в контексті сучасної культури. Зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДДУ, 1999. – С. 82-90.
9. Плаксина О.И. Ключевое качество феномена социального – осмысленность // Культурологіч. вісник. Наук.-теор. щорічник Ниж. Наддніпрянщини. Вип. 5. – Запоріжжя, 1999. – С. 175-184.
10. Diller A. Facing the torpedo fish: Becoming a philosopher of one's own education/ Philosophy of education. – [http:// x.d.uiuc.edu/EPS/PES – Yearbook/ 1998/ diller.html](http://x.d.uiuc.edu/EPS/PES – Yearbook/ 1998/ diller.html).

Повзло О.М.

к.ф.н., доцент кафедри філософії ЗНТУ

ФІЛОСОФСЬКА МОДЕЛЬ ОСВІТИ

Якою ж повинна бути сучасна філософсько-теоретична модель освіти як в світовому та українському вимірі?

Якщо відповісти на це дуже складне і актуальне питання однією пропозицією, то ця модель освіти повинна бути: організованою і прагматичною, як на Заході; мудрою і вимогливою, як на Сході; універсальною, фундаментальною, якою вона була в Радянському Союзі. А зараз уточнимо ці позиції і зведемо їх до єдиного цілісного «знаменику»-системі конкретних пріоритетів розвитку освіти в ХХІ столітті, що неможливо зробити поза філософсько-теоретичним і філософсько-методологічним обґрунтуванням актуальності даної проблеми.

На початок, звернемося, до прикладу, який нам необхідно брати на озброєння, – до Західної моделі освіти. Достатньо серйозний знавець західної моделі освіти В.Б.Міронов свого часу визначив три найважливіші моменти її мобільності: (1) “достатньо висока відвертість і демократичність системи; (2) високий ступінь одержуваних тут знань і професіоналізму; тісний зв'язок вузів з наукою і промисловістю; (3) орієнтація на науково-технічний прогрес” [2,105]. Всі ці «сегменти»